

Čís. 8548.

Byla-li smlouva z roku 1910 o těžbě kaolinu uzavřena se zřetelem na tehdejší cenové poměry na 12 let s tím, že na pouhé prohlášení spolusmluvníka bude prodloužena o dalších 12 let, přichází pro tuto další smluvní dobu v úvahu zásada rebus sic stantibus co do ceny a lze se domáhati zhodnocení původně ujednané činže. Tomu není na závadu, že oprávněný neuplatňoval tento nárok na zhodnocení již při prodloužení smlouvy. Okolnost ta má jen v zápětí, že nárok na zhodnocení může býti uznán oprávněným teprve od té, kdy byl uplatněn na soudě.

(Rozh. ze dne 13. prosince 1928, Rv I 79/28.)

Žalobkyně, vlastnice pozemků, povolily dohodou ze dne 22. října 1910 žalované společnosti, by dobývala z pozemků žalobkyň kaolin za úplatu 32 h za jeden metrický cent. Dohoda, uzavřená původně na 12 let, byla v roce 1922 ve smyslu původní dohody prodloužena na dalších 12 let. Žalobou, o niž tu jde, domáhaly se žalobkyně na žalované společnosti zrušení smlouvy ze dne 22. října 1910 a pro případ, že by tato žalobní žádost byla uznána za nepřipustnou, navrhly v žalobě, by jim žalovaná doplatila za kaolin vydobytý od 22. října 1922 celkem 480.905 Kč, zhodnotivše jeden metrický cent na 1 Kč 28 h. O b a n i ž š í s o u d y žalobu zamítly.

N e j v y š š í s o u d vyhověl dovolání potud, že zrušil rozsudky obou nižších soudů, pokud šlo o zhodnocení úplaty za dobu od podání žaloby (3. září 1926), a odkázal věc prvému soudu s příkazem, by o ní dále jednal a rozhodl.

V otázce, o niž tu jde, uvedl v

d ů v o d e c h:

Pokud jde o otázku zhodnocení předválečné těžební činže, nelze ovšem neuznati vnitřní oprávněnost právních úvah, jimiž dovolání do-
ličuje hluboký nepoměr, který následkem válečných a poválečných poměrů, zejména následkem poklesu valuty — události stranami nepředvídané — nastal mezi vzájemným smluvním plněním, kdyby zachováno býti mělo ustanovení původní smlouvy, že žalobkyně Berta R-ová má nadále dostávat za 1 q vytěžené kaolinové hlíny jen 32 haléřů nynější v kupní ceně pokleslé měně, tedy poměrně nepatrný zlomek oněch 32 haléřů z dob dřívější hodnotné měny. Lze též dovolání bez obalu přiznati, že tato událost není jen nahodilostí střídající se obchodní konjunktury, nýbrž událostí kromobyčejného dosahu, kterou jest zároveň úplně zvrácen hospodářský účel a úmysl původní smlouvy. Nejvyšší soud nemůže se připojiti v té příčině k důvodům nižších soudů, které kladou důraz především na to, že smluvní plnění žalobkyně Berty R-ové záleží prý v pouhém trpění, ji tedy nic nestojí a jest jí ještě ke prospěchu, ježto prý by, sama nemajíc potřebného zařízení k těžbě z pozemků, neměla zisku, přehlížejíce, že jde o služebnost nepravdělnou, spíše vlastně o smlouvu kupní, kterou žalobkyně průmyslovým závodům prodala hod-

notnou surovinu nerostnou. Podle zásady soukromého vlastnictví a zákonem zaručené hospodářské svobody nelze zajisté žalobkyni odepíratí právo požadovati za tuto cennou surovinu, kterou pozemky její v sobě chovají, cenu, která se podle stavu průmyslového trhu jeví toho kterého času přiměřenou, a zmiňuje-li se rozsudek soudu prvního dále také o tom, že hospodářská pohroma válkou nastalá zachvátila veškeré pohyblivé hodnoty, hotové peníze, pohledávky a cenné papíry, není tato úvaha přiléhavá v tomto případě, neboť zde nejde o nahromaděný kapitál pohyblivý, nýbrž o budoucí užítky z majetku nemovitého, který znehodnocen nebyl a v ceně naopak stoupl v tom směru, ve kterém poklesla valuta a kde ztráta žalobkyně z té příčiny nastalá znamená zároveň nepředvídatelný zisk na straně druhé. Doložka rebus sic stantibus, které se žalobkyně pro nárok na zhodnocení dovolávají, jest vytkena podle platného práva výslovně pro tak zvané smlouvy předběžné a zachovává se z naléhavých právních ohledů vzhledem k jejímu zásadnímu významu a k předpisům § 1052 a 1389 obč. zák., jež ji aplikují, důsledně i při smlouvách definitivních, zejména při takových smluvních poměrech, při nichž jde o opětující se, do budoucnosti posunutá vzájemná plnění, jak je tomu při výživném a při výměncích a také v souzeném případě, kde všude právní stav toho naléhavě vyžaduje, by byl napraven příkrý nepoměr, který proti pravému úmyslu stran později nastal mezi vzájemným smluvním plněním z příčin, jež strany při ujednání smlouvy nemohly předvídati (obdoba § 1389 obč. zák.). V souzeném případě sluší obzvláště vytknouti, že smlouva uzavřená původně se zřetelem na tehdejší cenové poměry měla býti a byla podle čl. XI. na jedné straně prohlášení druhé strany, jemuž se žalobkyně musely podrobiti, prodloužena za týchž podmínek na dalších 12 roků a jest zjevné, že pro tuto další smluvní dobu nutně přichází ve zřetel doložka rebus sic stantibus, ježto podle toho, co právě řečeno, smlouva i pro tuto dobu datuje — z roku 1910, tedy z doby před válkou. Žalobkyně byly tedy oprávněny domáhati se zhodnocení původně ujednané činže. Neuplatnila-li žalobkyně Berta R-ová tento nárok již tehdy, když jí bylo dodáno prohlášení žalované firmy ze dne 30. ledna 1922, ohlašující jí, že chce pokračovati na dalších 12 roků ve smlouvě, a přijímala-li i na dále těžební činži ve staré výši, nelze z toho, jak nižší soudy nesprávně činí, vyvozovati, že se žalobkyně tohoto nároku vzdala a takto konkludentně projevila souhlas, by bylo pokračováno ve smlouvě za starých podmínek, tím méně, ana žalobkyně ve sporu výslovně přednesla, že tak neučinila jedině proto, že v oné době žalovaná vedla jejím jménem soudní spory, by se domohla vůbec zrušení prvotní úmluvy, kterémužto přednesu žalovaná firma přímo ani neodporuje. Okolnost, že žalobkyně tento nárok neuplatnila již tehdy, má tedy jen v zápětí, že nárok na zhodnocení může býti uznán oprávněným jen od té doby, kdy jej u soudu uplatnila, což se stalo teprve podáním žaloby a neprávem dovolává se žalovaná firma proti tomuto nároku důvěry v knihovní stav, neboť nehledíc ani ke zmíněnému přednesu žalobkyně, musila žalovaná firma i z knih seznati, že jde o závazek sjednaný v roce 1910.